

Tanıtım ve Değerlendirme

Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi, Sentez*
Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012.

Faruk EVRENK*

Din-toplum ilişkisine dair ilginin, bilimsel bir ilgi olarak başlamasının üzerinden yaklaşık bir asır gibi bir süre geçmiştir. Geçen zaman içerisinde ortaya konan teorilerin çeşitliliğine bağlı olarak, din-toplum etkileşiminin farklı tarihi ve toplumsal bağlamlardaki çeşitli yansımaları, bilimsel olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Ülkemizde de bu alanda yapılan çalışmalar azımsanmayacak düzeydedir. Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'in girişimleriyle başlatılan Sosyoloji, daha da özelde Din Sosyolojisi çalışmaları artarak devam etmektedir. Özellikle ilahiyat fakültelerinin Din Sosyoloji anabilim dalında yapılan yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezleri din-toplum etkileşiminin incelenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Abdurrahman Kurt'un "Din Sosyolojisi" isimli kitabı tanıtılmaya çalışılacaktır. Kitabı tanıtılmaya geçmeden önce kitabın yazarı ile ilgili -çok kısa da olsa- birkaç hususu belirtmek herhalde faydalı olacaktır.

Abdurrahman Kurt, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi Anabilim Dalında görevli

---

* Arş. Gör., Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi, evrenkfaruk@gmail.com

öğretim üyesidir. 1985 yılında araştırma görevlisi olarak atandığı bu anabilim dalında yüksek lisans ve doktora eğitimini müteakiben 1996'da yardımcı doçent, 2003'te doçent ve 2009 yılında da profesörlük ünvanını almıştır. Akademideki otuz yıla yakın geçmişini geride bırakan Abdurrahman Kurt bu süre içerisinde birçok makale, tebliğ ve kitap yazmış, gerek lisans düzeyinde gerekse de lisansüstü düzeyde onlarca öğrenci yetiştirmiştir. Abdurrahman Kurt, 2012 yılından bu yana Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığı vazifesini yürütmektedir.

Kitabın yazarı ile ilgili, bu kısa kronolojik bilgilendirmeden sonra kitap ile ilgili açıklamalara geçebiliriz.

“Din Sosyolojisi” kitabının -yazarın da önsözde belirttiği gibi- temel hedef kitlesi Din Sosyolojisi öğrencileridir. Bununla beraber, din-toplum ilişkilerine dair sistemli bilgi edinmek isteyen araştırmacıların da istifade edebileceği bir kitaptır.

İkinci baskısı Sentez yayıncılıktan yapılan Din Sosyolojisi kitabı 260 sayfadan oluşmakta olup ve sonuna geniş bir kaynakça eklenmiştir. Kitap oniki ana bölümden oluşmaktadır.

Sosyoloji biliminin konu edildiği birinci bölümde, Sosyoloji'nin tarihçesi, konusu ve yöntemi detaylı ve anlaşılır bir üslupla işlenmiştir.

İkinci bölümde Din Sosyolojisi, konusu ve yöntemi açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Din olgusunun sosyolojik bir perspektifle ele alındığı bu bölümde, sosyolojik din tanımları verilmiş, din sosyolojinin konusu, klasik ve çağdaş yaklaşımlar bağlamında incelenmiştir.

Din Sosyolojisi'nin tarihçesinin ele alındığı üçüncü bölümde gerek Antik Yunan'da, gerek İslam dünyasında gerekse de Sosyoloji biliminin ortaya çıktığı tarihi toplumsal bağlam olan Modern Batı'daki din ve toplum ilişkileri ele alınmıştır.

Dördüncü, beşinci ve altıncı bölümlerde Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber'in Din Sosyolojisi'ne yapmış olduğu katkılar ele alınmaktadır. Bu bilim insanlarının din-toplum etkileşimine yönelik analizleri, geliştirdikleri temel kavramlar, açık ve anlaşılır bir biçimde ele alınmıştır.

Din olgusunun tarihi, insanoğlunun tarihi ile yaşıttır denilebilir. Yüce bir varlığa inanma ve tapınma güdüsü tarih boyunca, farklı toplumlarda farklı şekillerde tezahür etmiştir. Bununla beraber insan, toplumsal bir varlıktır. Yani, toplumsal ilişkilere –en asgari düzeyde bile olsa- girmekle insani hususiyetlerinin inkişaf edebileceği bir varlıktır. Aristo insanın bu özelliğini “zoon politikon (sosyal varlık)” olarak nitelerken, İbn

Haldun “toplumsal hayat zorunludur” demekle bu noktanın önemine işaret etmektedir.

Din Sosyolojisi, bu iki önemli noktanın yani din ve dinle bağlantılı toplumsal davranışın oluşumu ve etkilerini konu edinen sistematik ve bilimsel bir çabadır. Din ve toplumsal ilişkiler ile ilgili Antik Yunan filozoflarından İslam düşünürlerine kadar birçok ilim adamı çeşitli görüşler belirtmişlerse de, bir bilim olarak Din Sosyolojisi’nin kurucularının Emile Durkheim (1858-1917) ve Max Weber (1864-1920) olduğu ifade edilmektedir.¹

Kitabın yedinci bölümünde, “Sosyal İlişkiler ve Sosyalleşme” üzerinde durulmuştur. “Dini Sosyalleşme, Dini Kimlik” gibi önemli konular ele alınmıştır.

Sekizinci bölümde “Dini Gruplar” konusu işlenmiştir.

Zamanla dinin kurumsallaşmasını müteakiben daha da güçlenerek farklı coğrafya ve kültürlerle yayılması sonucunda ortaya çıkan felsefi etkiler, sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar bazı sorunlara yol açar. Dolayısıyla sadece yorum farklılıklarına dayanan içsel ve teolojik değil, aynı zamanda birçok dış faktöre de dayanan ana bünyeye yönelik dini ikaz, itiraz, tartışma ve protestolarından kaynaklanan dini gruplar, sosyolojinin özel bir uzmanlık alanını oluşturur.²

Değişme, evrensel bir gerçekliktir. “Toplumsal Değişme ve Din” konusunun işlendiği dokuzuncu bölüm bu evrensel olguyu din-toplum ilişkisi bağlamında, farklı kuramların perspektifinden ele almaya çalışmaktadır.

Aydınlanma dönemi Avrupa toplumlarında aile, din, ekonomi, siyaset gibi temel toplumsal kurumlarda köklü değişimlere yol açan bir dönemdir. Özellikle bu dönemi müteakiben ortaya çıkan Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi geleneksel kurumların ciddi bunalımlara girmesine yol açmıştır. Modern düşünce olarak da adlandırabilecek bir düşünce biçiminin –temel özellikleri; araçsal rasyonalizm, pozitivist bakış açısı, ilerlemeci tarih ve toplum anlayışı ve düalistik varlık anlayışı³ - hakim olduğu bu çağda, geleneksel olarak adlandırılan din kurumunun ortadan kalkacağı öngörülmüştür. Bu öngörü, modern birey ve toplumun, dinin kutsal saydığı şeylerin yerine ikame edilmesi ile sağlanacaktı. Ancak yirminci yüzyılda, modern düşüncenin -özellikle araçsal rasyonalitenin- ürünlerinin kitlesel felaketlere yol açması, tarihin gördüğü en büyük iki büyük

---

¹ Kurt, Abdurrahman, *Din Sosyolojisi*, Sentez Yay. İkinci Baskı, İstanbul, 2012, s. 82.

² Kurt, Abdurrahman, *a.g.e.* s. 141.

³ Küçükalp, Kasım- Cevizci, Ahmet, *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller*, İsam Yayınları, 2009, İstanbul, s. 140-153.

dünya savaşını doğurması ve sonucunda milyonlarca insanın öldürülmesi, vaad edilen mutluluk ütopyalarını de derinden sarsmıştır. Küresel ölçekteki bu olaylar, modern düşünceye karşı bir güvensizliğin oluşmasına neden olmuştur. Tabii ortadan kalkacağı öngörülen din kurumunun da farklı şekillerde canlanmasına neden olmuştur. Bu anlamda, onuncu ve onbirinci bölümlerde, “Modernizm, Modernleşme, Fundamentalizm, Postmodernizm, Çoğulculuk, Yeni Dini Hareketler” gibi önemli konular ele alınmaktadır. Bu temel konular detaylı ve karşılaştırmalı bir biçimde işlenmektedir.

Son bölümde ise “Küreselleşme ve Din” konusu ele alınmıştır. Özellikle kitle iletişim araçlarının yaygın hale gelmesi ile zamansal ve mekânsal sınırlar ortadan kalkmıştır. Dünya toplumsal etkileşimin çok yoğun, aktif ve hızlı olduğu döneme girmiştir. Dini, etnik, kültürel ortamların iç içe geçtiği bir sarmala dönüşen yeni yapıda, özellikle internetin yaygınlaşması ile yeni topluluk tipleri –sanal cemaatler, yapılar- ortaya çıkmıştır. Bu yeni durumda, dinin pozisyonu ve fonksiyonu önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, Din Sosyoloji ders kitabı yazma ihtiyacı Din Sosyoloji bilim geleneği içerisinde tarihsel süreçte değerli bilim insanları tarafından birçok kez karşılanmıştır. Şüphesiz her birisi kendi bağlamında bu ihtiyacın en iyi şekilde karşılanmasına çalışmıştır. Ancak bu ihtiyaç toplumun dinamik yapısından ve bilim insanının kendine has bakışından ötürü devamlı bir biçimde tekrarlanmaktadır.